

TOMÁŠ AKVINSKÝ O KONCI ČASŮ

Karel Floss / Sázava

V jedné ze svých poslední knih, věnované vztahům mezi přírodní vědou a náboženstvím a nazvané *Der Anfang aller Dinge*, hovoří Hans Küng v epilogu podle očekávání stručně také o konci všech věcí. Připomíná v té souvislosti amerického fyzika Paula Daviese a jeho příznačně nazvanou knihu *The Last Three Minutes*, která vyšla v New Yorku 1994 s podtitulem *Conjectures about the Ultimate Fate of the Universe*. Kromě Daviese reaguje Küng zasvěceně na většinu moderních i zcela současných autorů, kteří mají ke konci časů co říct. Jde o úctyhodný výkon a v tom třeba Küngovi / jak to při osobním setkání s ním učinil již také Benedikt XVI. / poděkovat za podnětné a příslibné další otevření dialogu mezi teologií a přírodními vědami. Hned ovšem vyvstává také otázka, proč se v Küngově knize vlastně vůbec neseťkáváme s velkými mysliteli křesťanské filosofické a teologické tradice. Ke slovu se dostanou jen zcela stručně Augustin, Kusánus, Pascal či Kant. Ani slovo nepadne o Tomáši Akvinském, že nám známý pohyb a čas ustane v okamžiku, v němž se naplní počet vyvolených.

Na první pohled se může zdát, že podobná myšlenka opravdu nepatří do moderního a snad ani do postmoderního diskurzu, že podobné nápady současného vzdělance spíše odpuzují a hlubším snahám současné teologie škodí. Při bližším přihlédnutí na základě specifitějšího pozadí se však problematika vyjeví též jinak a zamyšlení nad ní nám může napovědět leccos významného o současném a hlavně budoucím stavu teologie - a obecněji též křesťanství a víry obecně.

Tomáš řeší otázku věčnosti či konečnosti vesmíru na mnoha místech svého díla jako svérázný aristotelik a to - jak známo - daleko uvážlivěji než někteří jiní scholastikové / Bonaventura, Maimonides, Bacon, Aegidius Romanus /, spíše podobně jako Boethius z Dacie hovoří o probabilitě původního aristotelského přístupu než o sofističnosti či apodiktičnosti.

Abychom porozuměli Tomášovu na první pohled jistě překvapivému řešení, jehož problematičností je si sám vědom, ale z dobrých důvodů mu nakonec dává přece jen přednost, je třeba si připomenout Tomášova zásadní ontologická, antropologická a etická východiska. Předně pro něj není nic vzácnějšího a vznešenějšího než lidská duše, jejímž jediným opravdovým cílem je konečné spočinutí v Bohu. Vše ostatní v člověku, ale i v celé přírodě a celém vesmíru tomuto cíli nutně slouží - včetně všech nebeských těles s jejich pohyby. A poněvadž žádný pohyb tu není pro pohyb, nýbrž pro dosažení nějakého cíle a poněvadž počet vyvolených je pro naplnění Božího záměru se stvořením konečný - ustane v okamžiku spásy posledního vyvoleného člověka též veškerý nám známý pohyb, který tomuto závěru jakkoli sloužil. S posledním pohybem pak ustane též čas.

Podrobně Tomáš tuto problematiku řeší v 5. otázce svého mimořádně významného, i když málo studovaného díla *Quaestiones disputatae de potentia*. Kdo však jen trochu důkladněji nahlédne do příslušných textů, brzy s překvapením pozná, oč všechno se ochuzuje současná teologie, když jejich studium zanedbává nebo jím dokonce pohrdá. Nejenže nutně sklouzává do povrchnosti, ale nemůže především dobře čelit celé řadě nekřesťanských a protikřesťanských argumentací, jež jsou jistě spoluodpovědné za současnou situaci křesťanství. Nemusíme hned myslet na maritainovské přesvědčení, že renesancí byl v gotickém ráji spáchán nový dědičný hřích / spása, vyvolení či dokonce počet vyvolených byly stále okrajovějšími a zejména běžným vědám stále vzdálenějšími tématy /; dnes stačí studovat takového A. Schmitta, abychom si uvědomili, že renesance není dědicem integrální antiky, nýbrž pouze kusého helénismu. V těchto souvislostech se domnívám, že náš běžný postoj k Tomášovu řešení konce časů není jen svědectvím o našem problematickém vztahu ke scholastice, ale ke křesťanské víře obecně. Proč vlastně teologové přenechávají v mnoha klíčových otázkách člověka a lidstva tolik iniciativy přírodovědcům, jako by se sami styděli o některých věcech vůbec hovořit. Je vlastně smutné, i když na druhé straně mimořádně povzbudivé, že nový vítr vane třeba z oblasti analytické filosofie, od níž by to - pro její domněle nutný příklon k pozitivismu a fyzikalistickému redukcionismu - jen málokdo očekával. R. M. Chisholm dochází k

závěru, že o člověku nemůže být věda ve smyslu současných přírodních věd / sciences /.
Přinejmenším v některých klíčových okamžicích / a ty jsou přece pro vztah k Bohu a pro spásu lidské duše pro věřícího křesťana rozhodující / je každý člověk - právě jako radikální, poněvadž bytostně svobodný obraz boží - prvním hybatelem, nikým jiným nepohybovaným. Dostává se mu opravdu božského *titulu primūm movens immobile*, jeho svobodná vůle a zejména její zdroj je a zůstane nejhlubším tajemstvím. Vzpomínám v této souvislosti vděčně na J. L. Hromádku s jeho vztahem k psychologii a psychologizování. R. M. Chisholm /str.12/ : „If we are responsible, and if what I have been trying to say is true, then we have a prerogative which some would attribute only God; each of us, when we act, is a prime mover **unmoved**. **In doing** what we do, we cause **certain** events to happen, and **nothing** — to no **one** — causes us to cause **those** events to happen. ... **There can** be no science of **man**...; there **will** be **human** actions which we **cannot explain** by **subsuming** them **under any laws**.“

Podobný přístup k člověku a jeho poslednímu cíli je základem Tomášova řešení. Vyvoleným se člověk stává tím, že svrchovaně využije možností svobodné vůle k budování Božího království / **Kusánus později** řekne, že se tak člověk stává spolutvůrcem, malým Bohem, u nás si můžeme připomenout Březinovy stavitele chrámu /. Ostatně malý výčet předpokladů tomášovského řešení by v obráceném gardu mohl být jakýmsi inventářem slabostí současné křesťanské teologie.

Je-li člověk korunou vesmíru — **jak** křesťanská teologie nemůže nepředpokládat - pak je i závěr celého vesmíru opravdu dán uzavřením počtu vyvolených a o konci časů nemůže fyzika či astronomie sdělovat lidskému pokolení víc než víra, jež se opírá o zjevení a na něm založenou teologii. Ostatně nebyly by podobné úvahy i dobrým východiskem pro diskuse o postavení teologických fakult na **postmoderních** vysokých školách?

Tomáš Akvinský, *Quaestiones disputatae de potentia*. Edit. Vives, sv.13, s.1 - 319.

J. Heller, *Znamení odkazující k nebi*. Rozhovory nad biblí. Praha 2007.

R. M. Chisholm, *On Metaphysics*. Minneapolis 1989, zejména s. 12 v kapitole *Human Freedom and the Self*.

H. Küng, *Der Anfang aller Dinge. Naturwissenschaft und Religion*. München - Zurich 2005.

A. Schmitt, *Die Moderne und Platon*, Stuttgart - Weimar 2003.

P. Schulthes - R. Imbach, *Die Philosophie im lateinischen Mittelalter*. Düsseldorf - Zurich 2002.

J.- P. Torrell, *Saint Thomas d'Aquin, maitre spirituel*. Initiation 2. 2.vyd., Fribourg 2002.